

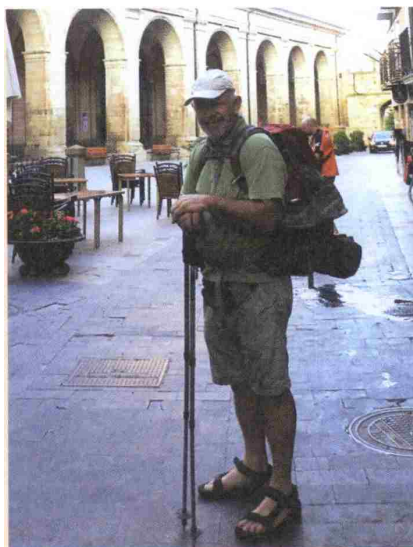

Moja pot po Caminu francés

Dr. Drago Rudel

V juliju 2020 je v samozaložbi izšla knjiga dr. Draga Rudla, Korošca, ki že skoraj petdeset let živi in dela v Ljubljani. V njej opisuje svojo pot oziroma romanje po francoski različici poti k sv. Jakobu v Santiago de Compostela v Španiji, Camino francés. Na približno stopetdesetih straneh knjige velikega formata opisuje svojo pot, in sicer po etapah. Cilj njegovega Camina je bil, da sodeluje pri nastajanju dokumentarnega filma o romanju prijatelj Iva Kapetanovića iz njegove rojstne vasi Kapetanovići (župnija Lečevica) blizu Splita do Santiaga de Compostele v Španiji, skupaj 3.200 kilometrov. Z njim je želel opraviti zadnjih devetsto kilometrov poti Camino francés. Cilja mu zaradi težav z mišicami in žulji, ki so bili posledica predolghih in prehitro prehojenih začetnih etap poti, ni uspelo uresničiti. Po nekaj dneh skupne hoje se je odločil, da bo hodil sam in počasneje in se z Ivom srečal na cilju, v Santiagu de Compostela. S knjigo je želel dokumentirati pot in bralca, ki se še ni podal nanjo, opogumiti, da se odloči zanjo. Tistim, ki so pot že prehodili, pa naj bi knjiga obudila prijetna občutja na čas romanja.

Marta Krejan Čokl

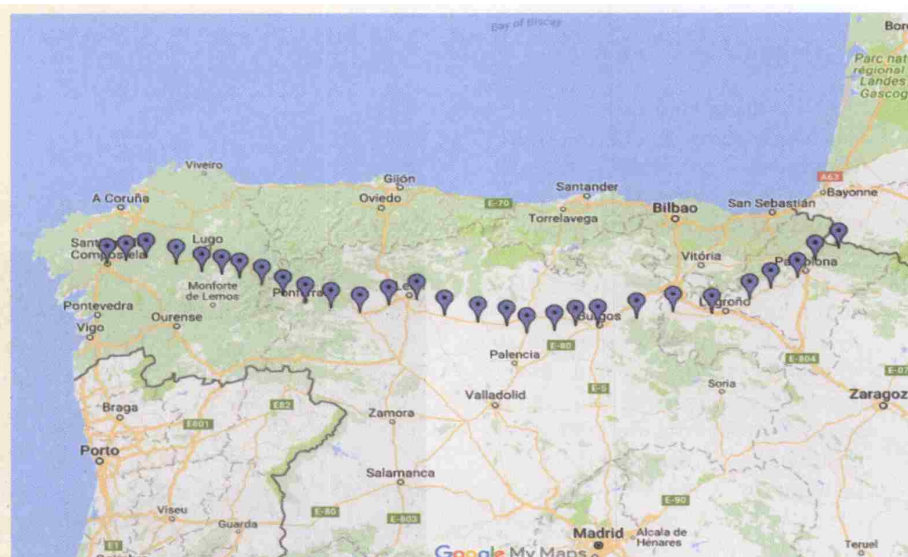
Glavni trg v Los Arcosu – kraj začetka in zaključka mojega Camina v 2016. Arhiv Draga Rudla

Na romanje po poti Camino francés

Na romanje po poti Camino francés k sv. Jakobu v Santiago de Compostela sem se v letu 2016 podal že drugič. Prvič je to bilo v letih 2011–2012, ko sva pot prehodila z ženo Bredo.

Od več možnih variant španskega dela Camina sem si spet izbral že tisočletno pot Camino francés. Odločitev za "spet" ni bila čisto moja. Moj dobri prijatelj, Ivo Kapetanović, poslovnež iz Ljubljane, po rodu Hrvat, me je namreč

povabil, naj se mu pridružim na zadnjem delu njegovega romanja iz Splita v Santiago de Compostela, to je zadnjih devetsto kilometrov njegovega 3.200 kilometrov dolgega romanja. Povabilo sem seveda sprejel iz spoštovanja do njegovih že prehojenih 2.400 kilometrov. Biti z njim ob prihodu v Santiago po vseh teh kilometrih hoje je bil zame obet, da bom prisostvoval posebnemu dogodku. In še nekaj me je vleklo: vse je kazalo, da bo to bolj "moška varianta" hoje v primerjavi s tisto, ki sem jo opravil z ženo Bredo. Ivo mi je izdal, da ga bo na tem delu poti s snemalno opremo spremljal njegov prijatelj, alpinist, himalajec, snemalec, režiser in producent, Stipe Božić, ki bo za hrvaško nacionalno televizijo pripravil potopisno oddajo o njegovem romanju iz Splita v Santiago de Compostela. Vleklo me je, da bi bil del te zgodbe. Hojo sem sproti opisoval tudi v spletnem dnevniku atidrago.wordpress.com. Na svojo veliko žalost po štirih dneh hoje nisem več zmožal držati koraka z Ivom. Vneli sta se mi namreč mišica in kita pod kolenom leve noge, zato sem se odločil, da Iva "osvobodim" dogovora, da bova španski del Camina prehodila skupaj. Tako sem nadaljeval sam, s svojim ritmom, ki sem ga zmožal ob težavah z ного.

Moje postojanke na Caminu francés v letu 2016 od Saint Jean Pied de Porta do Santiaga de Compostela.

Vetrnice nad vasico Zariquiegui in polja pod njo. Foto: Drago Rudel

od drugod proti Santiagu de Compostela. Najprej naj med njimi ponovno omenim prijatelja Iva, ki je v štirih etapah v triinosemdesetih dneh prehodil pot iz Splita do Santiaga in nato še Muxije in Finisterre, skupaj 3.200 kilometrov. Camino francés je pri svojih 74 letih opravil že petič, in to v različnih letnih obdobjih in razmerah, tako poleti kot pozimi. Srečal sem Francisco iz okolice Berna, ki je prehodila pot iz Berna do Finisterre in nazaj (4.000 km). Pa Italijana, ki je prišel iz Rima v Santiago in se je že vračal v Rim. Z nami je bil večkrat pri maši gospod osemdesetih let, ki je svoj Camino francés opravil že triinštiridesetič. Gotovo pa je zame izmed vseh največji car Patrick, invalid, ki je prišel iz Belgije in prehodil več kot 2.000 kilometrov. Ob vsakem koraku je udaril s prsti in nogo ob tla in nato sunkoma potisnil svoje telo naprej. Povedal je, da je zaradi tako otežene hoje ob koncu vsakega dneva paraliziran od napora, vendar je vztrajal. Vsak dan je šel na pot že ponoči, da je lahko opravil toliko kilometrov poti kot drugi. Pri tem mu je pomagala spremljevalka.

Pohodniki, ki sem jih srečal in se z njimi pogovarjal, so bili različnih narodnosti: Španci, Nemci, Italijani, Madžari, Belgijci, Francozi, Irci,

Do Santiaga sem nato res hodil sam ali v družbi naključnih pohodnikov oziroma romarjev, najdlje pa z Markom in Danijelo iz Hercegovine. V Santiago de Compostela smo prihlačali dva dni pred velikim praznikom Galicije, godom sv. Jakoba, 25. julijem. Še isti večer smo se srečali z Ivom in Stipetom, ki sta že uresničila vse načrte. Camino sta podaljšala iz Santiaga do Muxie in Finisterre. Ivov zaključek romanja iz Splita smo ustrezno proslavili v Santiagu v ugledni restavraciji El Papatorio.

športni izziv, zato so jo nekateri pretekli. Nekateri sem videl le enkrat, druge pa sem videval v istih prenočiščih, *albergih* (špansko *albergues*), v katerih sem prespal tudi sam, ali pa na krajih, kjer se popoldne in zvečer družijo pohodniki oziroma romarji. Med pohodniki pa so bili tudi druge vrste "ekstremisti", taki, ki so že prej prehodili veliko kilometrov poti, npr. peš iz Belgije, Francije, Nemčije, Italije, Švice, Hrvaške, Slovenije in

Pohodniki – romarji

Na svojem Caminu sem srečeval ljudi vseh starosti, od otrok, npr. 10-letnega fanta Maka iz Kaštela pri Splitu in njegovo eksotično mamo Tino, do starejših gospodov in gospa z več kot osemdesetimi križi na plečih. Večina pohodnikov je bila bolj ali manj sposobna obvladovati dnevno etapo med 20 in 30 kilometrov. Vsak je imel svoj tempo (počasnejši/hitrejši), vendar so vsi opravili enak del poti. Med njimi je bilo veliko starejših pohodnikov, ki so bili v dobri kondiciji. Nekateri so hodili celo hitreje od mene. Med pohodniki je bilo veliko mladih, med njimi kar nekaj atletov, ki so pot doživljali kot

Megla pokriva prelaz Alto de perdon – pogled nazaj po prehodu. Foto: Drago Rudel

Angleži, Poljaki, Hercegovci, Američani, Korejci, Japonci in drugi. To leto sem srečal le enega Slovence, Luča iz Postojne. Pojavil se je v Villafranca Montes de Oca in se pozneje pridružil Ivu, da sta skupaj *dirkala* tudi po petdeset kilometrov na dan proti Santiagu in naprej. Ampak na koncu smo skupaj preživeli dva lepa dneva v Santiagu de Compostela.

Še zanimivost o razpoznavanju narodnosti romarjev: Francoze, Italijane in Špance sem zlahka prepoznaval oz. slišal po (pre)glasnem govorjenju. Zunanji simboli, kot npr. majice, redko izdajo narodnost imetnika. Pred petimi leti, ko sva romala z ženo Bredo, sva pogosto videvala za nahrbtnike zataknjene ali drugače pritrjene zastavice držav, iz katerih so prihajali pohodniki. Letos pa je le redko kdo tako izkazoval svojo narodnost. Eden od teh je bil prijatelj Ivo, ki si je dal narediti posebno vezeno zastavico z označeno potjo Lećeveca (Split)–Santiago.

Na Caminu ljudje tudi umirajo. Videval sem križe, postavljene za umrle iz celega sveta: Brazilije, Koreje, Nizozemske, Belgije ... "Tukaj je končal svoj Camino romar xx." V prejšnjih stoletjih je bilo ob poti veliko preprostih bolnišnic za oskrbo obolelih romarjev, o čemer

Prelepa pokrajina posejana z žitom Foto: Drago Rudel

pričajo številna krajevna imena, ki vključujejo izraz *hospital*, bolnišnica, npr. Hospital de la condeza na drugi strani gore O'Cebreiro. Ob poti pred Palas de Rei vedno pogledam na že opuščeno pokopališče romarjev na desni ob poti in v duhu poskušam razumeti njihovo hrepenenje, da bi prispeli na zemeljski cilj do Santiaga, kar pa jim je onemogočila smrt.

Vreme

V letu 2016 sem imel na Caminu de Santiago skoraj ves čas sončno in suho vreme, tako da v tridesetih dneh hoje sploh nisem okusil resnega dežja. Dvakrat je padalo zvečer in ponoči, enkrat je iz megle rahlo rosilo tudi podnevi. Temperature so bile od 4 °C zjutraj na O'Cebreiru, pa vse do 42 °C v Porto Marinu.

Prenočišča

Na poti sem spal v različnih prenočiščih: v hotelih, v penzionih (*casa rural*), v udobnih in manj udobnih *albergih* ter z veliko in malo posteljami v enem prostoru (od 2 do 300). Postelje v *albergih* so bile največkrat pogradi, in če se je le dalo, sem zaradi večerne in jutranje priprave nahrbtnika in nižje temperature v prostoru izbral spodnje ležišče. Le redko so pohodnikom v *albergih* zastoj ali za plačilo ponudili posteljnino za ležišče. S sabo sem nosil spalno vrečo, s katero sem se v glavnem pokrival, le redko so bile temperature dovolj nizke, da sem lahko zlezel vanjo. Ponekod so mi ponudili penasto prevleko za vzmetnico (všteto v ceno prenočišča ali pa za dodatno plačilo). Izkušnja

Včasih so gojzerji pretežko obuvalo v vročih poletnih dneh. Foto: Drago Rudel

Romarja v bronu na Monte do Gozo se veselita ob prvem pogledu na katedralo v Santiagu. Arhiv Draga Rudla

me je naučila, da sem prevleko vtaknil v nahrbtnik za naslednji večer in jo uporabljal, dokler se ni raztrgala. Ob priložnosti sem v naslednjem *albergu* kupil novo. Prevleka je pomembna, a ne le zaradi čistoče, temveč je tudi vsaj delna zaščita pred stenicami (špansko *chinchés*, angleško *bed bugs*), ki te lahko ponoči grdo obgrizejo in pustijo svoj odtis na koži za mesec ali dva. V resnici sem na celem Caminu francés nanje naletel le v enem *albergu*.

Oprema in obleka

Ker sem po naravi *ziheraš*, sem se pred odhodom na romanje opremil za vse vremenske pogoje. S sabo sem vzel oblačila tako za sončne dni in kopanje kot za dolgotrajno deževje. Celo gamaše so pristale v nahrbtniku, zato je bil nahrbtnik ustrezno pretežak. Skupaj z litrom vode in hrano, ki je potrebna za preživetje čez dan, je tehtal petnajst kilogramov. Na tokratnem Caminu pa je bilo vreme toplo in oprema za dež in mraz je bila odveč. Nekaj oblačil sem se znebil le za zadnji del poti čez Pireneje od Saint Jeana do Los Arcosa, ker sem jih lahko odložil v Ivov in Štipetov avto, ko sta odhajala v Slovenijo.

Skoraj vso pot sem imel težave

z žulji. Ne vem, ali lahko to pripišem sicer odličnim čevljem La Sportiva, ki sem jih kupil pred odhodom na Camino, ali visokim temperaturam. Na prejšnjem Caminu sem z velikim užitekrom nosil več kot dvajset let stare čevlje iste znamke. Kaže, da sem nove pred odhodom premalo uhodil in da so bili nekoliko prekratki v sprednjem delu, čeprav sem kupil večje od številke, ki jo nosim običajno. Posledica hoje je bila, da je del čevlja pritiskal na mezinico desne noge, s tem pa povzročal in vzdrževal žulj na njem. Koža mezinca se mi je zaradi tega v celoti odluščila. Čevlje, ki naj bi bili namenjeni pohodništvu, sem tudi "nadgradil", da bi bili mehkejši na trdih delih poti. V pete čevljev sem dodatno vstavil silikonske vložke, da sem delno ublažil pritisk ob stopanju. Pa tudi to blaženje ni veliko pomagalo. Noge so me začele peči že po petindvajsetih kilometrih prehojene poti.

Hrana in pijača

Na tokratnem Caminu sem včasih jedel kot kralj, zahvaljujoč Ivu npr. jagnjetino v prestižni restavraciji Ojeda v Burgosu ali goveje zrezke na žaru – *chulete* – v prestižni restavraciji v Santiagu, ali pa kot berač, npr. dva dni in pol star kruh z vodo. Vsak dan sem v

restavracijah, barih ali *albergih* poskušal dobiti kosilo ali večerjo za romarje z vsemi obroki (*menu del día*, *menu peregrino*). Moj zajtrk je bil pogosto *café* z rogljičkom po tem, ko sem opravil že dve do tri ure hoje. Včasih sem si dan prej ali pa na poti kupil kruh z jogurtom, sadje in paradiznik, torej sočno hrano. Kaj kupiti na zalogo za naslednji dan (in nato nositi v nahrbtniku morda cel naslednji dan ali dva), je bila zame umetnost odločanja. Trgovinice na poti so tako naključne, da nisem mogel zanesljivo načrtovati teh dodatkov k običajnim popoldanskim oziroma večernim obrokom v kraju prenočišča.

Hrana, ki sem jo jedel v okviru dnevnih menijev (*menu del día*), je bila v glavnem zelo okusna in postrežena v zadostni količini. Izjema je *alberg* tik pred prelazom Alto de perdon, kjer sem kot glavno jed in specialiteto "mamine kuhinje" dobil le dva kuhana krompirja. Konec koncev sem na Caminu shujšal za nekaj kilogramov, pa ne zaradi slabe hrane, temveč zaradi hoje. Nekateri pohodniki se zaradi rednih obrokov celo zredijo!

Še o pijači: s sabo sem večino časa nosil dve plastični posodi vode, vsaka je imela po pol litra. Vsako jutro sem ju pridno polnil in začel prazniti že po deveti uri dopoldne, ko je sonce začelo pridobivati moč in je večalo žejo. V eno posodo sem dodajal tablete z magnezijem in kalijem, da je imela voda malo regeneracijskih ionov proti krčem v mišicah in seveda nekaj okusa. S tako taktiko sem imel vode vedno dovolj, razen čez Pireneje, ko mi je je zmanjkalo in sem jo moral izprositi od ene od pohodnic. V vednost: voda je pogosto na razpolago kar na sredi vasi, le redkokateri vodnjak je označen z *agua no potable* (voda ni pitna), pa še to v glavnem zato, da bi pohodniki odšli pit v bližnji lokal.

Vino je sestavni in nujni del Camina. Pripada meniju za romarje (*menu peregrino*), če seveda v ponudbi izbereš vino namesto vode ali piva. Količine vključenega vina so pod eno buteljko za osebo in je pogosto niti ne omejujejo. Če smo

bili za mizo romarji v skupini, smo se dogovorili za posebno taktiko naročanja, da smo iz ponudbe iztržili čim več. Eden si je zaželel npr. rdeče vino (*tinto*), drugi belo in tretji vodo. Tako so nam postregli s tremi steklenicami pijače. Če bi si dva zaželela isto vrsto pijače, bi na mizi pristali le dve steklenici. Radler (*clara*), kar je v Španiji pivo, pomešano s sladko citronsko pijačo, je bil pogosto nagrada za prehojeno večino načrtovanih kilometrov dnevne poti. Na koncu etape je *clara* pogosto zamenjalo pivo, ki je cenovno enako dostopno kot v Sloveniji (2,5 do 4 EUR). Moj poseben večerni užitek je bil kozarec vina, ki sem si ga privoščil bodisi v *albergu* ali bližnjem baru. Običajno sem naročal meni ljubo vino iz Rioje, ki je nekoliko dražje kot lokalna vina (2 do 3 EUR za kozarček). Pijančevanja na poti ni bilo, na celem Caminu nisem videl niti enega zares *nadelanega* pohodnika.

Zdravje

Vso pot sem prehodil zdrav. V dnevnikih zapiskih sem pisal o vmesnih težavah z mišicami, s kito in žulji na nogah, vse drugo mi je bilo prihranjeno: nič prehladov, nič glavobola, kar je moja občasna

težava, ko sem doma, nič povišane temperature. Kaže, da so dnevne aktivnosti odganjale zdravstvene težave. Kar sem počel za izboljšanje zdravja oziroma počutja, je bilo povezano z zmanjševanjem bolečin v mišicah in z blaženjem bolečin zaradi žuljev. Proti krčem sem v vodo dodajal tablete magnezija. Z obliži sem pokrival žulje, ki so se pojavili vedno znova in bili kljub oskrbi s šivanjem in jodom vedno globlji. Nad prizadete dele noge sem kar nekaj časa nameščal obliže in nadnje lepil še kose krpe Vileda (Ivova zamisel) za blaženje pritiska čevlja na takih mestih. Kljub temu sem v lekarnah na Caminu pustil kar kakšnih 100 EUR.

Pogovori na poti

Ker na tokratnem Caminu po začetnih nekaj dneh nisem več drvel z Ivom, sem se veliko pogovarjal s pohodniki in romarji. Pogovarjali smo se v jeziku, v katerem je šlo najlažje. Sam sem se poskušal čim več pogovarjati v španščini, če ni šlo, pa v angleščini in nekaj malega v nemščini. Seveda so pri tem najbolj v pomoč roke in govornica telesa. Najtežji sogovorniki zame so bili Francozi. Le redki so zmogli kakšno

besedo v tujem jeziku.

Srečevanje in pogovori so bili gotovo najbogatejši del mojega popotovanja. Včasih so bili kratki, a so vseeno dajali in povedali veliko. Ljudje, ki hodijo po Caminu, so vsak po svoje drugačni od povprečnih ljudi. Nekateri so romarji, drugi iskalci, spet drugi veseljaki, ki uživajo v hoji, pa športniki, eksoti ... Vsi pa so na poti duševno veliko bolj odprti, kot je navada v zahodni kulturi, in povedo veliko o sebi. Za nekatere sogovornike ne vem niti imena niti od kod so, pa so vseeno izpovedali vse o sebi. Iz drobnih pogovorov z njimi sem si ustvarjal mozaike teh oseb. Vsi ti stiki so me preprosto povezovali z njimi, zato sem kmalu postal del družbe, ki zjutraj skupaj začnejo pot, se dogovarja za prenočišče v istem *albergu*, si izmenjuje naslove za e-pošto, gre skupaj na glavni obrok dneva in skupaj odide spat. Veliko srečanj na poti je ostalo zgolj prijeten dogodek na neobremenjujoče srečanje z osebo brez imena, brez vedenja, od kod prihaja in zakaj je na Caminu. Ob srečanju je zazvenel zgolj "Buen camino!", ki sta mu sledila nasmeh ter želja, da se morda še vidimo.

Poslušanje samega sebe

Veliko ljudi prihaja na Camino, da bi rešili katero od svojih osebnih težav, zapolnili praznino v življenju, našli odgovor na vprašanje, kako naprej, ali kaj podobnega. Nekako pričakujejo, da bodo kilometri hoje v tišini in razmišljanju prinesli misel, odločitev, idejo, voljo, odločnost za dejanja v življenju. Sam na Camino nisem nesel nobenega bremena, nobene težave, zgolj pričakovanje, da bo pot prijetna in da bomo dobro dokumentirali zadnji del Ivovega romanja iz Splita v Santiago de Compostela. Pa saj ne bi mogel nič rešiti, saj med hojo sploh nisem mogel poglobljeno razmišljati. Od sebe sem zavestno odganjal vsako misel na odločanje o nadaljnjem življenju doma, na odločitve, povezane z otroki in vnuki, na službo in drugo. Za resne odločitve bi moral imeti še kakšno informacijo, še koga prositi za

Veselo razpoloženje na stopnicah pred vhodom v katedralo Sv. Jakoba v Santiagu de Compostela (z leve: Drago, Ivo, Stipe in Marko). Arhiv Draga Rudla

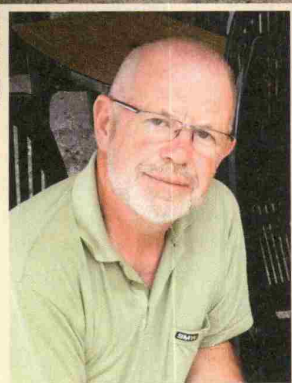
pogovor ali kaj podobnega. Trenutkov tišine kljub osebnemu romanju ni bilo dovolj, moral bi si izboriti več samote in miru zgolj zase. V času po zaključku hoje sem vedno najprej poskrbel za telo (higiena, perilo, hrana). V poznem popoldnevu je bilo nato okoli mene vedno toliko znancev s poti, da jih nisem mogel preprosto ignorirati in se umikati v samoto postelje ali v kakšen kotic v mestu ali na vasi, da bi bil sam s sabo.

Na poti sem veliko molil za vse domače, prijatelje ter za tiste, ki so me za to prosili, ko sem odhajal na

Camino. Molil sem med hojo, v glavnem na glas, največkrat v zori, ko sem si "priboril" nekaj samote zase. Razmišljal sem o svojem odnosu do njih. Presenečalo me je, ko sem na koncu poti povzegal, za kaj sem namenil svojo molitev v zvezi z njimi. Moram priznati, da je bilo namenov veliko in da je tistih trideset rožnih vencev, namenjenih njim, dejansko spreminjalo mene samega in mi pomagalo spreminjati Camino iz fizičnega v duhovno potovanje.

Sv. maše sem se na Caminu udeležil, kjer koli je bilo mogoče.

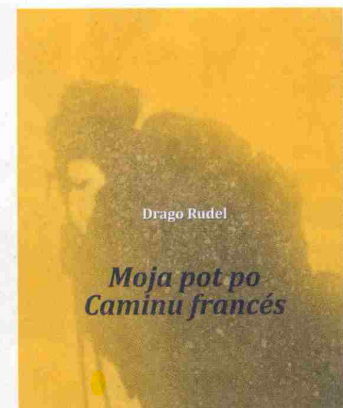
Pri maši sem bil vedno prisoten s prošnjo, da bi bil moj Camino tudi duhovno potovanje. Mogočne cerkve krasni oltarji, vse narejeno v božjo slavo. Navduševala me je vera ljudi, ki so ustvarjali te mogočne hrame duhovnosti. Popolnoma normalno se mi je zdelo, da sem se pri mašah vsakič znova spraševal tudi o svoji veri in o tem, kaj naredim zanjo, da bi bila bolj živa in globoka. Prav zanimivo pa je bilo, da je le del mojih sopotnikov prihajal k sv. mašam, ki so, vzporedno s fizično potjo, utirale pot po Caminu tudi našim dušam.

Predstavitev avtorja

Dr. Drago Rudel je raziskovalec in direktor zasebnega raziskovalnega podjetja MKS Elektronski sistemi, d. o. o., iz Ljubljane. Ukvarja se z načrtovanjem, postavitvijo in izvajanjem telemedicinskih storitev za podporo bolnikom v domačem okolju na daljavo. Strokovno je aktiven tako v domačem kot mednarodnem okolju.

Je Korošec, rojen leta 1952, in že petdeset let živi in dela v Ljubljani. Osnovno šolo in gimnazijo je končal na Ravnah, v Ljubljani je diplomiral in magistriral na Fakulteti za elektrotehniko, doktoriral pa na Medicinski fakulteti. Redno se vrača v Kotlje, kjer sta z ženo Bredo postavila hišo. Je oče štirih otrok in dedek devetim vnukom.

Naslovnica knjige
Oblikovanje: Igor Senekovič

Marta Krejan Čokl